

แนวทางและมาตรฐาน การสำรวจลูกน้ำยุงลาย เพื่อการเฝ้าระวังโรคติดต่อนำโดยยุงลาย

กองโรคติดต่อนำโดยแมลง กรมควบคุมโรค

แนวทางและมาตรฐานการสำรวจลูกน้ำยุงลาย
เพื่อการเฝ้าระวังโรคติดต่อนำโดยยุงลาย

จัดทำโดย กองโรคติดต่อนำโดยแมลง กรมควบคุมโรค

ปรับปรุง เดือนพฤศจิกายน 2562

ดาวน์โหลดแนวทางฯ ได้ที่เว็บไซต์กองโรคติดต่อนำโดยแมลง

<https://ddc.moph.go.th/thaivbd/news.php?news=1133&deptcode=thaivbd#dengue>
หรือ QR code

สารบัญ

	หน้า
1. สถานการณ์โรคติดต่อในไทย	1
2. แนวทางการกำหนดขนาดตัวอย่างในการสุ่มสำรวจกลุ่มน้ำ	2
2.1 พื้นที่เป้าหมาย	2
2.2 การกำหนดขนาดตัวอย่าง	2
2.3 การคัดเลือกชุมชนและสถานที่ที่จะทำการสำรวจ	3
3. นิยาม และคำจำกัดความ	3
นิยาม และคำจำกัดความของประเภทสถานที่ต่าง ๆ	3
นิยาม และคำจำกัดความที่เกี่ยวข้องกับภาชนะต่าง ๆ	7

1. สถานการณ์โรคติดต่อ นำโดย ยุงลาย

โรคไข้เลือดออก (Dengue Hemorrhagic Fever-DHF) เป็นโรคติดเชื้อไวรัสเดงกี (Dengue virus) ที่มีอยู่กลายเป็นแมลงนำโรค เป็นโรคประจำถิ่น (Endemic area) ของประเทศไทย โดยมีแนวโน้มของจำนวนผู้ป่วยในระยะยาวสูงขึ้นเรื่อยๆ มาตลอด รวมทั้งพบผู้ป่วยได้ทุกเดือนตลอดทั้งปี แม้ในช่วงนอกฤดูกาลระบาดก็ยังคงพบผู้ป่วยไม่น้อยกว่า 500 – 1,000 รายต่อเดือน และอาจสูงมากถึง 20,000 – 30,000 ราย ในช่วงที่มีการระบาดรุนแรง โดยเฉลี่ยพบผู้ป่วย 60,000 รายต่อปี ส่วนปีที่ระบาดจะมีรายงานผู้ป่วยมากถึง 100,000 รายขึ้นไป ในขณะที่อัตราการป่วยตายมีแนวโน้มลดลงในภาพรวมมีค่าใกล้เคียงกันเกือบทุกปีที่ร้อยละ 0.10 – 0.12 กลุ่มเสี่ยงอยู่ในช่วงอายุ 5 - 14 ปี อย่างไรก็ตาม เนื่องจากโครงสร้างอายุประชากรของประเทศไทยที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ในระยะหลังพบผู้ป่วยและผู้เสียชีวิตด้วยโรคไข้เลือดออกเป็นผู้ใหญ่ในสัดส่วนที่เพิ่มขึ้นเช่นกัน จากอดีตที่พบผู้ป่วยเด็กในสัดส่วนร้อยละ 50 – 60 และผู้เสียชีวิตเป็นเด็กร้อยละ 50 – 65 แต่ พ.ศ. 2556 เป็นต้นมา กลับพบผู้ป่วยเป็นผู้ใหญ่ประมาณ ร้อยละ 60 และผู้เสียชีวิตเป็นผู้ใหญ่มากกว่าร้อยละ 50 ซึ่งส่วนใหญ่ได้รับการวินิจฉัยช้า เนื่องจากมักซื้อยามาตนเองและส่วนใหญ่มีโรคประจำตัว ทำให้ได้รับการรักษาและควบคุมโรคไม่ทันเวลา

โรคไข้ปวดข้อยุงลาย ประเทศไทยมีพบครั้งแรกพร้อมกับที่มีไข้เลือดออกระบาดเมื่อ พ.ศ.2501 ซึ่งเป็นการพบครั้งแรกในทวีปเอเชียด้วย ระบาดวิทยาของโรคมีรูปแบบคล้ายคลึงกับโรคติดเชื้อที่นำโดย Aedes อื่นๆ ซึ่งอุบัติการณ์ของโรคเป็นไปตามการแพร่กระจายและความชุกชุมของยุงลาย หลังจากที่เราตรวจพบครั้งแรกในประเทศไทย ก็มีรายงานจากประเทศต่างๆ ในทวีปเอเชีย ได้แก่ เขมร เวียดนาม พม่า ศรีลังกา อินเดีย อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์ โรคนี้พบมากในฤดูฝนและพบได้ในทุกกลุ่มอายุ โดยประเทศไทยพบการระบาดเป็นกลุ่มก้อน 7 ครั้ง ได้แก่ พ.ศ.2531 ที่จังหวัดสุรินทร์ พ.ศ.2534 ที่จังหวัดขอนแก่นและปราจีนบุรี พ.ศ.2536 มีการระบาด 3 ครั้ง ที่จังหวัดเลย นครศรีธรรมราช และหนองคาย และ พ.ศ.2552-2553 มีการระบาดในวงกว้างในทุกจังหวัดทางภาคใต้ และกระจายไปยังจังหวัดอื่น ๆ ทั่วทุกภาคของประเทศไทยผ่านการเดินทางของผู้ที่ติดเชื้อ โดยเฉพาะแรงงานสวนยาง ทหารเกณฑ์ และนักศึกษา พบผู้ป่วยทั้งประเทศรวมกว่า 50,000 ราย หลังจากปี พ.ศ.2554 แนวโน้มจำนวนผู้ป่วยลดลงอย่างมากจนเหลือไม่เกิน 50 รายต่อปีในช่วง พ.ศ.2558-2560 และพบการระบาดอีกครั้งในพ.ศ. 2561 – 2562 โดยพบผู้ป่วยในทุกภูมิภาคของประเทศไทย

โรคติดเชื้อไวรัสซิกา ตั้งแต่ พ.ศ.2559 - ปัจจุบัน มีการระบาดทั่วทุกภาคของประเทศไทย มีรายงานผู้ป่วยยืนยันการติดเชื้อทั้งที่มีอาการและไม่แสดงอาการ พบผู้ป่วยได้ตลอดทุกเดือน การระบาดดังกล่าวทำให้มีหญิงตั้งครรภ์ติดเชื้อและคลอดทารกที่มีภาวะศีรษะเล็ก แม้ว่าการระบาดในภาพรวมของโลกจะมีแนวโน้มจำนวนผู้ป่วยลดน้อยลง แต่ยังคงมีการแพร่โรคอย่างต่อเนื่องในประเทศแถบเขตร้อนที่มียุงพาหะอยู่ประจำถิ่นรวมทั้งประเทศไทย โรคนี้จึงกลายเป็นปัญหาสาธารณสุขในระยะยาว อีกทั้งภาวะแทรกซ้อนที่รุนแรงคือความผิดปกติและ/หรือความพิการทางสมองและระบบประสาท โดยเฉพาะภาวะศีรษะเล็กในทารกที่คลอดจากมารดาที่ติดเชื้อไวรัสซิกา ทำให้โรคติดเชื้อไวรัสซิกายังต้องการการจัดระบบดูแล ป้องกัน และควบคุมโรคอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากโรคติดเชื้อไวรัสซิกาในประชากรทั่วไปมีอาการไม่รุนแรง ผู้ป่วยมักไม่มาโรงพยาบาล การขยายหน่วยเฝ้าระวังโดยสร้างความรู้เกี่ยวกับอาการของผู้ป่วยให้คลินิก ร้านขายยา รพ.สต. หน่วยบริการปฐมภูมิ ตระหนักถึงอาการที่ต้องสงสัยโรคติดเชื้อไวรัสซิกาและทราบช่องทางรายงานเข้าสู่ระบบเฝ้าระวังทันทีเป็นเรื่องที่สำคัญเพื่อให้เกิดการควบคุมโรคทันต่อสถานการณ์ บทเรียนที่ผ่านมา พบว่า พื้นที่ที่ตรวจจับผู้ป่วยได้ช้า เนื่องจากผู้ป่วยรายแรกๆ ไม่ได้ไปโรงพยาบาลทำให้พบการระบาดเมื่อมีการแพร่กระจายของโรคมาระยะหนึ่งแล้วในชุมชนจนมีผู้ป่วยเป็นกลุ่มก้อน ผู้ป่วยบางรายเดินทางออกนอกพื้นที่ไปแล้วและทำให้เกิด

การแพร่กระจายโรคต่อไปในพื้นที่ใหม่ ต้องสร้างระบบเฝ้าระวังเหตุการณ์โดยประชาชนในชุมชน ให้สามารถตรวจจับ สงสัยผู้ป่วย และแจ้งเร็วไปยังสถานบริการสาธารณสุขในพื้นที่เพื่อให้เกิดการสอบสวนควบคุมโรคเบื้องต้นโดยเร็วที่สุด

สำหรับการรักษาผู้ป่วยโรคติดต่อมาโดยยุ่งลายในปัจจุบัน ทำได้เพียงรักษาตามอาการเท่านั้น เนื่องจากไม่มียาต้านไวรัสโดยเฉพาะ จากข้อมูลการเสียชีวิตผู้ป่วยโรคไขเลือดออกที่ผ่านมา พบว่า ส่วนใหญ่เกิดจากพบแพทย์ช้า แพทย์วินิจฉัยโรคช้าหรือวินิจฉัยโรคผิด การดำเนินการป้องกันและควบคุมโรคไขเลือดออก โดยมาตรการ 3-3-1 ในหลายพื้นที่ที่มีโรคไขเลือดออกเป็นโรคประจำถิ่น จะดำเนินการได้ยาก เนื่องจากไม่สามารถหาผู้ป่วยรายแรกของพื้นที่ได้จริง ส่วนมาตรการในภาพรวมของประเทศเน้นที่การสำรวจลูกน้ำยุ่งลายและดัชนีลูกน้ำยุ่งลายในระยะแรกใช้ค่า HI CI และ BI หลังจากนั้นเปลี่ยนมาพิจารณาเฉพาะค่า HI ในชุมชนและ CI ในสถานที่สำคัญ เช่น วัด โรงเรียน โรงพยาบาลเท่านั้น ซึ่งดำเนินงานโดยอาสาสมัครสาธารณสุข เป็นหลัก เสริมด้วยการสำรวจในอำเภอเสี่ยงสูงต่อการระบาดทุก 3 เดือน โดยสำนักงานป้องกันควบคุมโรค การควบคุมโรคใช้วิธีการทำลายแหล่งเพาะพันธุ์ยุ่งลายร่วมกับการใช้ทรายที่มีฟอสฟอรัสกำจัดลูกน้ำเป็นมาตรการหลัก และการพ่นสารเคมีกำจัดยุงตัวเต็มวัยเป็นมาตรการเสริม ซึ่งการป้องกันควบคุมโรคเหล่านี้ที่ผ่านมาประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานประชาชนยังมีส่วนร่วมในการควบคุมและป้องกันโรคน้อย จึงเป็นสิ่งท้าทายในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมอย่างยั่งยืนในการป้องกันและการควบคุมโรคของคนในชุมชน อีกทั้งการเกิดโรคไขเลือดออกในเขตเมืองและเขตเทศบาลขนาดใหญ่ มักสะท้อนสถานการณ์ การระบาดของจังหวัด เนื่องจากความหนาแน่นและการเคลื่อนย้ายประชากรสูง หากไม่สามารถป้องกันควบคุมการระบาดในเขตเมืองได้ การระบาดมักจะกระจายในหลายอำเภออย่างรวดเร็ว

การควบคุมโรคควรบูรณาการโรคติดต่อมาโดยยุ่งลายทั้งหมดเข้าด้วยกัน และผลักดันให้เป็นนโยบายแห่งชาติเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมรับผิดชอบจากทุกภาคส่วนในทุกระดับและประชาชนบทเรียนจากการตอบสนองต่อการระบาดในที่ผ่านมาพบว่า หน่วยที่สามารถเปิดศูนย์ปฏิบัติการตอบโต้ภาวะฉุกเฉินและบริหารจัดการได้ดีที่สุดคือระดับอำเภอ อย่างไรก็ตามต้องสร้างการมีส่วนร่วมจากหน่วยงานอื่น ๆ ในท้องถิ่นให้มากขึ้น ท้องถิ่นจำเป็นต้องมีทีมควบคุมยุงที่ได้รับการอบรมและปฏิบัติงานอย่างเข้มแข็ง รวมทั้งสร้างให้เกิดความร่วมมือจากประชาชนและชุมชน

2. แนวทางการกำหนดขนาดตัวอย่างในการสุ่มสำรวจลูกน้ำยุ่งลาย

2.1 พื้นที่เป้าหมาย

- อำเภอเสี่ยงสูง ตามรายงานพยากรณ์โรคไขเลือดออกของปีนั้นๆ
- พื้นที่เขตเมือง ได้แก่ อำเภอเมือง เทศบาลนคร เทศบาลเมือง และ เขตปกครองพิเศษ

2.2 การกำหนดขนาดตัวอย่าง ในการสำรวจลูกน้ำยุ่งลายในอำเภอเสี่ยงสูง อำเภอเมือง เทศบาลนคร เทศบาลเมือง และเขตปกครองพิเศษ คำนวณตามหลักการสำรวจโดยการคัดเลือกตัวอย่างแบบสุ่ม (Simple random sampling) โดยใช้สูตร $N = Z^2pq / d^2$ และพิจารณาจากค่าดัชนีลูกน้ำยุ่งลายในอดีตที่ใกล้เคียงร้อยละ 50 มากที่สุด ดังนี้

1) การสำรวจในหมู่บ้าน/ชุมชน

กำหนดค่า p (HI) ที่ร้อยละ 50 และ d (ความคลาดเคลื่อน) ที่ร้อยละ 10 จะได้จำนวนหลังคาเรือนที่ต้องสำรวจต่อชุมชนเท่ากับ 96 หลังคาเรือน ทั้งนี้ปัดเป็น 100 หลังคาเรือนต่ออำเภอเมือง เทศบาลนคร เทศบาลเมือง หรือเขตปกครองพิเศษ ที่ทำการสำรวจ

- 2) การสำรวจในโรงพยาบาล
กำหนดค่า p (CI) ที่ร้อยละ 30 และ d (ความคลาดเคลื่อน) ที่ร้อยละ 20 จะได้จำนวนโรงพยาบาลที่ต้องสำรวจต่อชุมชนเท่ากับ 20 แห่งต่อเขต
- 3) การสำรวจในศาสนสถาน สถานศึกษา โรงงาน/สถานที่ทำงาน โรงแรม/รีสอร์ท และสถานที่ราชการที่ให้บริการประชาชนจำนวนมาก เช่น ที่ว่าการอำเภอ สถานีตำรวจ
กำหนดค่า p (CI) ที่ร้อยละ 40 และ d (ความคลาดเคลื่อน) ที่ร้อยละ 20 จะได้จำนวนโรงเรียน โรงงาน โรงแรม และศาสนสถาน ทั้งหมดสถานที่ละ 25 แห่งต่อเขต

2.3 การคัดเลือกชุมชนและสถานที่ที่จะทำการสำรวจให้ดำเนินการ ดังนี้

- 1) คัดเลือกหมู่บ้านจากตำบลในอำเภอเมือง เทศบาลนคร เทศบาลเมือง และเขตปกครองพิเศษในพื้นที่รับผิดชอบอย่างน้อย 1 หมู่บ้าน โดยดำเนินการสำรวจบ้าน จำนวน 100 หลังคาเรือน ประกอบไปด้วยชุมชน 3 ลักษณะ คือ ชุมชนแออัด ชุมชนพักอาศัย และชุมชนพาณิชย์ (ชุมชนที่มีอาคารประกอบกิจการค้าขาย มากกว่าร้อยละ 40 ของจำนวนอาคาร/บ้านทั้งหมดในชุมชนนั้น) โดยแบ่งจำนวนบ้านตามสัดส่วนของประเภทชุมชนในตำบลนั้น ๆ เป็นหลัก และสำรวจลูกน้ำยุงลายให้กระจายทั่วทั้งหมู่บ้าน
- 2) สุ่มสำรวจลูกน้ำยุงลายในโรงพยาบาล ที่ตั้งอยู่ในเขตตรวจสุขภาพ โดยดำเนินการสุ่มแบบกระจายในเขตตรวจสุขภาพ จำนวน 20 แห่ง ทั้งนี้ควรเลือกสถานพยาบาลให้ครอบคลุมทั้งโรงพยาบาลขนาดใหญ่ ขนาดเล็ก และ รพ.สต.
- 3) สุ่มสำรวจลูกน้ำยุงลายในศาสนสถาน สถานศึกษา โรงงาน/สถานที่ทำงาน โรงแรม/รีสอร์ท และสถานที่ราชการที่ให้บริการประชาชนจำนวนมาก เช่น ที่ว่าการอำเภอ สถานีตำรวจ ที่ตั้งอยู่ในเขตตรวจสุขภาพ โดยดำเนินการสุ่มแบบกระจายในเขตตรวจสุขภาพ จำนวน 25 แห่ง โดยแบ่งจำนวนของสถานที่ประเภทต่าง ๆ ไปตามสัดส่วนของประเภทสถานที่ที่มีอยู่ในเขต

กำหนดให้สำนักงานป้องกันควบคุมโรค หรือศูนย์ควบคุมโรคติดต่อฯ โดยแมลงในส่วนภูมิภาค ดำเนินการสุ่มประเมินลูกน้ำยุงลายไตรมาสละ 1 ครั้ง โดยใช้แอปพลิเคชันทันระบาด สำรวจ เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล

3. นิยาม และคำจำกัดความ

เพื่อให้คุณภาพข้อมูลการสำรวจลูกน้ำยุงลายถูกต้อง และเป็นที่น่าเชื่อถือได้ จึงจำเป็นต้องมีนิยาม และคำจำกัดความต่าง ๆ ดังนี้

ตารางที่ 1 แสดงนิยาม และคำจำกัดความของประเภทสถานที่ต่าง ๆ

ศัพท์	ความหมาย	หมายเหตุ
หมู่บ้าน/ชุมชน	หมายถึง บริเวณที่มีประชาชนอยู่รวมกันในพื้นที่ชัดเจน	
ประเภทสถานที่ย่อย		
ชุมชนแออัด	ชุมชนส่วนใหญ่ที่มีอาคารหนาแน่น ไร้ระเบียบ และ ขาดทรูต โทรม ประชาชนอยู่ อย่างแออัดสภาพแวดล้อมไม่เหมาะสมอันอาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัยและความปลอดภัยของผู้อยู่อาศัย	

ศัพท์	ความหมาย	หมายเหตุ
ชุมชนพักอาศัย	ชุมชนที่มีประชาชนอยู่อาศัยร่วมกัน วัตถุประสงค์ เพื่ออยู่อาศัย ในขอบเขตที่ชัดเจน	
ชุมชนพาณิชย์	ชุมชนที่มีประชาชนอยู่อาศัยร่วมกัน ในขอบเขตที่ชัดเจน และประชาชนประกอบอาชีพค้าขายเกินร้อยละ 40 ของจำนวนบ้าน/อาคารในชุมชนนั้น ๆ	
เมือง	ชุมชนที่มีความหนาแน่นของบ้านน้อยกว่าชุมชนแออัด กล่าวคือน้อยกว่า 15 หลังคาเรือนต่อ 1 ไร่ แต่มีความหนาแน่นของจำนวนบ้านมากกว่าชุมชนชานเมือง	
จัดสรร	ชุมชนที่มีบ้านจัดสรรที่เป็นที่อยู่อาศัยและดำเนินการโดยภาคเอกชน โดยมีลักษณะเป็นบ้าน บ้านเดี่ยว ที่มีบริเวณทาว์นเฮาส์ ตึกแถว หรือบ้านแฝด สภาพทั่วไป	
ชานเมือง	ชุมชนที่กรุงเทพมหานครได้จัดทำเป็นประกาศกำหนดชุมชน โดยมีพื้นที่ดำเนินการด้านเกษตรกรรม ในเขตกรุงเทพมหานครรอบนอก เป็นส่วนใหญ่ มีบ้านเรือนไม่แออัด แต่ขาดการวางแผนทางด้านผังชุมชน เช่น ทางระบายน้ำ ทางเดินเท้า เพื่อป้องกันการเกิดปัญหาน้ำท่วมขัง การสัญจรไปมาของประชาชนในชุมชน	*เฉพาะพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล
เคหะชุมชน	ชุมชนที่ได้รับการจัดตั้งดำเนินการและดูแลโครงการ โดยการเคหะแห่งชาติ มีสภาพเป็นแฟลต และสามารถเข้าไปดำเนินการในทางด้านทางระบายน้ำขยายทางเท้า เศรษฐกิจ สังคม อนามัยและอื่น ๆ	
ที่พักชั่วคราว	สถานที่ชั่วคราวที่มีประชาชนพักอยู่ การก่อสร้างไม่ถาวร เช่น แคมป์คนงานก่อสร้าง ไซต์งานก่อสร้าง ต่าง ๆ เป็นต้น	
อื่น ๆ	สถานที่พักอาศัย อื่นๆ ที่ไม่ได้ระบุไว้ข้างต้น	
ศาสนสถาน หมายถึง สถานที่ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของศาสนาต่าง ๆ		
ประเภทสถานที่ย่อย		
วัด	สถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของศาสนาพุทธ ซึ่งรวมอาคารและสถานที่ที่อยู่ในอาณาบริเวณนั้น เช่น โบสถ์ กุฏิ เมารุ เป็นต้น	กุฏิพระ อยู่ในความรับผิดชอบของวัด
โบสถ์	สถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของศาสนาคริสต์ ซึ่งรวมอาคาร และสถานที่ที่อยู่ในอาณาบริเวณนั้น	
มัสยิด/สุเหร่า	สถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของศาสนาอิสลาม ซึ่งรวมอาคาร และสถานที่ที่อยู่ในอาณาบริเวณนั้น	
อื่น ๆ	สถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาที่ไม่ได้ระบุไว้ข้างต้น	
สถานศึกษา หมายถึง หน่วยงานตามกฎหมายที่มีหน้าที่ หรือมีวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาไม่ว่าจะเป็นของภาครัฐหรือภาคเอกชน เช่น โรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย หรือ หน่วยงานการศึกษาอื่น ๆ		

ศัพท์	ความหมาย	หมายเหตุ
ประเภทสถานที่ย่อย		
โรงเรียน	สถานที่สำหรับจัดการเรียนการสอนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน	บ้านพักครู อยู่ในความรับผิดชอบของโรงเรียน
ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	สถานศึกษาที่ให้การอบรมเลี้ยงดู จัดประสบการณ์ และส่งเสริมพัฒนาการ การเรียนรู้ให้เด็กเล็กที่มีอายุตั้งแต่ 2 – 5 ปี	
มหาวิทยาลัย/ วิทยาลัย	สถานศึกษาที่จัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาทั้งในด้านวิชาการ และวิชาชีพชั้นสูงหลากหลายสาขาวิชา เพื่อให้ประกาศนียบัตร อนุปริญญา หรือปริญญา แก่ผู้สำเร็จการศึกษาในหลายระดับ รวมถึง ปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก รวมทั้งการทำการวิจัยและให้บริการทางวิชาการแก่สังคม	บ้านพักอาจารย์ มหาวิทยาลัยอยู่ในความรับผิดชอบของมหาวิทยาลัย
อื่น ๆ	สถานศึกษาที่ไม่ได้ระบุไว้ข้างต้น	
สาธารณสุข หมายถึง สถานสำหรับดูแล จัดการสุขภาพ เพื่อประชาชน		
ประเภทสถานที่ย่อย		
สำนักงาน สาธารณสุขจังหวัด	ที่ทำการสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด	
สำนักงาน สาธารณสุขอำเภอ	ที่ทำการสำนักงานสาธารณสุขอำเภอ	
รพ.สต./ สาธารณสุขชุมชน	เป็นสถานพยาบาลประจำตำบลสังกัดกระทรวงสาธารณสุข หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีขีดความสามารถระดับปฐมภูมิ (Primary Care)	บ้านพัก เจ้าหน้าที่ รพ.สต. อยู่ในความรับผิดชอบของ รพ.สต.
โรงพยาบาลศูนย์/ โรงพยาบาลทั่วไป	หน่วยบริการระดับทุติยภูมิขึ้นไป ซึ่งขยายขอบเขตการรักษาพยาบาล โรคที่มีความซับซ้อนมากขึ้น และจำเป็นต้องใช้แพทย์เฉพาะทางสาขารอง นอกจากแพทย์เฉพาะทางในสาขาหลัก	บ้านพัก รพ. อยู่ในความรับผิดชอบของโรงพยาบาลนั้นๆ
โรงพยาบาลชุมชน	สถานบริการสังกัดกระทรวงสาธารณสุข โดยเป็นโรงพยาบาลประจำอำเภอทั่วไป มีขีดความสามารถระดับปฐมภูมิ (Primary Care) หรือระดับทุติยภูมิ (Secondary Care) ในบางแห่ง มีจำนวนเตียง 10 - 120 เตียง	
โรงพยาบาลอื่นๆ สังกัด สธ./ โรงพยาบาลสังกัด กระทรวงอื่น	หน่วยบริการรักษาพยาบาลในทุกกระดับที่ไม่ได้สังกัดกระทรวงสาธารณสุข	
โรงพยาบาลเอกชน	หน่วยบริการที่จัดตั้งโดยเอกชน มีทั้งที่เป็นบริษัทจำกัด และบริษัทมหาชนจำกัด	

ศัพท์	ความหมาย	หมายเหตุ
ศูนย์สุขภาพชุมชน/ศูนย์บริการสาธารณสุข	สถานบริการที่มีภารกิจด้านงานส่งเสริมสุขภาพ ฟื้นฟูสุขภาพ ป้องกันโรค และการรักษาพยาบาลให้บริการสิ้นสุดที่บริการผู้ป่วยนอก (OPD) ซึ่งควรเป็นหน่วยบริการที่อยู่ใกล้จุดศูนย์กลางตำบลที่สุด และประชาชนในตำบลนั้นสามารถเดินทางเข้าถึงบริการสะดวกที่สุด	
ศูนย์วิชาการ	สถานที่ให้บริการด้านวิชาการ ในการป้องกัน ควบคุมโรค และส่งเสริมการป้องกันควบคุมโรคทั้งในระดับส่วนกลาง และพื้นที่	หน่วยงานสังกัดกระทรวงสาธารณสุข
โรงงาน/สถานที่ทำงาน หมายถึง สถานที่ที่ประชาชนร่วมตัวกัน เพื่อประกอบวิชาชีพ		
ประเภทสถานที่ย่อย		
โรงงาน	อาคารสถานที่ หรือยานพาหนะที่ใช้เครื่องจักรมีกำลังรวมตั้งแต่ 5 แรงม้าหรือ กำลังเทียบเท่าตั้งแต่ 5 แรงม้าขึ้นไป หรือใช้คนงานตั้งแต่ 7 คนขึ้นไป โดยใช้เครื่องจักรหรือไม่ก็ตาม	บ้านพักคนงาน อยู่ในความรับผิดชอบของโรงงาน นั้นๆ
อื่น ๆ	สถานที่ทำงานหรือ ประกอบการอื่น ๆ ที่ไม่เข้าเกณฑ์โรงงาน	
โรงแรม/รีสอร์ท หมายถึง สถานที่ประกอบการเชิงธุรกิจ สำหรับพักอาศัย		
ประเภทสถานที่ย่อย		
โรงแรม	สถานที่ประกอบการเชิงการค้าที่นักธุรกิจตั้งขึ้น เพื่อบริการผู้เดินทางในเรื่องของที่พักอาศัย อาหาร และบริการอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับที่พักอาศัย และเดินทาง หรืออาคารที่มีห้องนอนหลายห้อง ติดต่อเรียงรายกันในอาคารหนึ่งหลังหรือหลายหลัง	
รีสอร์ท	สถานที่พักตากอากาศ ปลูกสร้างเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มาพักผ่อน ไม่ว่าจะเป็นช่วงวันหยุด ช่วงเทศกาลต่างๆ ซึ่งมักจะปลูกสร้างอยู่ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ รูปแบบการออกแบบอาคารจะดูเข้ากับธรรมชาติ	
Guest House	สถานที่พักนักท่องเที่ยว ที่พักที่ดัดแปลงหรือสร้างขึ้นเป็นที่พักแรม โดยเก็บค่าเช่าจากนักท่องเที่ยว	
อื่น ๆ	สถานที่ประกอบการเชิงธุรกิจ สำหรับพักอาศัยประเภทอื่น ๆ ที่ไม่ได้ระบุไว้ข้างต้น	
สถานที่ราชการ หมายถึง สถานที่แห่งการงานของราชการ หรือรัฐบาล		
ประเภทสถานที่ย่อย		
ด่านควบคุมโรคติดต่อ	ด่านควบคุมโรคติดต่อที่สังกัดกระทรวงสาธารณสุข	
ที่ทำการราชการ	สถานที่ของราชการ	
ที่ทำการรัฐวิสาหกิจ	สถานที่ของรัฐวิสาหกิจ องค์กร หรือบริษัท หรือหน่วยงานของรัฐ หรือรัฐเป็นผู้ถือหุ้นรายใหญ่ รัฐวิสาหกิจเป็นหน่วยงานที่ดำเนินกิจการเพื่อแสวงหาผลกำไร	
อื่น ๆ	สถานที่ราชการอื่น ๆ ที่ไม่ได้ระบุไว้ข้างต้น	

ตารางที่ 2 แสดงนิยาม และคำจำกัดความที่เกี่ยวข้องกับภาษาต่าง ๆ

ศัพท์	ความหมาย	หมายเหตุ
ภาษาสะอาด	ภาษาที่มนุษย์สร้างขึ้น หรือภาษาธรรมชาติที่บรรจุ น้ำไว้ ทั้งน้ำที่มีลักษณะน้ำสะอาด หรือน้ำที่ไม่สะอาด ทั้งนี้ ภาษาสะอาดที่มีปลา, หวายที่มีฟอส ให้นับรวม ด้วย	กรณี หากภาษา สำรวจมีชั้นน้ำ หรือตัว น้ำที่เป็นกลุ่มก้อน หรือ อยู่รวมตัวกันให้นับเป็น 1 ภาษาสะอาด เช่น น้ำพุที่มีหลายชั้น ลาน เปลือกหอย ถาดทำ น้ำแข็ง เป็นต้น
ภาษาที่พบลูกน้ำยุงลาย	ภาษาสะอาดที่พบลูกน้ำยุงลาย ระยะเวลาใดก็ตาม รวม ทั้งตัวโม่ง เพียง 1 ตัว	นับเฉพาะภาษาที่พบ ลูกน้ำยุงลาย ไม่รวม ลูกน้ำยุงชนิดอื่น
ภาษาในอาคาร	ภาษาที่มนุษย์สร้างขึ้น หรือภาษาธรรมชาติ ใดก็ ตามที่อยู่ใต้หลังคาบ้าน/ชายคาบ้าน	
ภาษานอกอาคาร	ภาษาที่มนุษย์สร้างขึ้น หรือภาษาธรรมชาติ ใดก็ ตามที่ไม่ได้อยู่ใต้หลังคาบ้าน/ชายคาบ้าน	
น้ำใช้	ภาษาที่กักเก็บน้ำ ไว้ใช้ในการอุปโภค หรือใช้สอย ให้เกิดประโยชน์ เช่น ใช้อาบน้ำ ใช้ล้างจาน เป็นต้น	
น้ำดื่ม	ภาษาที่กักเก็บน้ำ และใช้น้ำ เพื่อการบริโภค เท่านั้น เช่น โอ่งน้ำดื่ม เป็นต้น	
แจกัน	ภาษาที่กักเก็บน้ำ สำหรับใส่ดอกไม้, ไม่น้ำขนาดเล็ก เพื่อใช้ในการประดับและตกแต่งสถานที่ เช่น แจกันพุ่มต่าง ขวดตัดสำหรับปลูกไม้น้ำ เป็นต้น	
ที่รองกันมด	ภาษาที่กักเก็บน้ำ เพื่อสำหรับ รองน้ำ หล่อน้ำ กัน มดและแมลง ต่าง ๆ	
จานรองกระถางต้นไม้	ภาษาที่กักเก็บน้ำ สำหรับ รองกระถางต้นไม้ หรือ พืชไม้ต่าง ๆ	
อ่างบัว/ไม้น้ำ	ภาษาขนาดใหญ่กักเก็บไว้สำหรับใส่ไม้น้ำ พืชน้ำ เพื่อประดับตกแต่งสถานที่	
กาบใบพืช	ใบพืช หรือ วัสดุธรรมชาติที่สามารถกักเก็บ และ ขังน้ำได้	ใช้หลักการเดียวกับการ นับภาษาสะอาด หาก เป็น ต้น/ก้อน เดียวกัน ให้นับเป็นภาษา สำรวจ 1 ภาษา
ยางรถเก่า	ยางรถทุกชนิดที่มีน้ำขัง	

ศัพท์	ความหมาย	หมายเหตุ
ภาชนะไม่ใช่ประโยชน์	เศษภาชนะ สิ่งของ ที่มีน้ำขัง และไม่มีการใช้ประโยชน์จากสิ่งของเหล่านั้น เช่น เศษขยะ กระจบอง ไม่ใช่แล้ว ขวดพลาสติก เป็นต้น	
อื่น ๆ ที่ใช้ประโยชน์	ภาชนะน้ำที่ไม่ได้อยู่ในแบบสำรวจ แต่มีการนำมาใช้ประโยชน์ ในกรณีต่าง ๆ	
น้ำเลี้ยงสัตว์	ภาชนะน้ำที่ไว้สำหรับใส่น้ำ เพื่อเลี้ยงสัตว์ โดยเฉพาะ	
ที่รองน้ำตุ๋น/เครื่องทำน้ำเย็น	ภาชนะน้ำที่ไว้สำหรับรองน้ำทิ้งจากตุ๋น หรือ เครื่องทำน้ำเย็นโดยเฉพาะ	

ทั้งนี้ มีประเด็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกัน ดังนี้

1. หากบ้านปิด แต่เจ้าหน้าที่สามารถเข้าไปสำรวจบ้าน/อาคารนั้นได้ ให้นับเป็นบ้าน/อาคารที่สำรวจ
2. หากบ้านปิด ไม่สามารถเข้าไปสำรวจทั้งในบ้าน/อาคาร และบริเวณบ้าน/อาคารได้ ไม่ต้องนับเป็นบ้านที่ถูกสำรวจ และหากบ้าน/อาคารนั้น ๆ มีภาชนะน้ำอยู่นอกรั้วบ้าน ไม่ต้องนับเป็นภาชนะสำรวจ แต่ให้เจ้าหน้าที่ดำเนินการกับภาชนะนั้น ๆ ทันที หากพบลูกน้ำยุงลายหรือป้องกันตามสมควร
3. กรณีเข้าสำรวจในบ้าน/อาคาร ได้ แต่ในบ้าน/อาคารนั้นไม่มีภาชนะขังน้ำใด ๆ ให้นับบ้าน/อาคารนั้นเป็นบ้าน/อาคารที่ถูกสำรวจ